

REPUBLIKA SLOVENIJA

KABINET PREDSEDNIKA VLADE

VELJA GOVORJENA BESEDA!

GOVOR

PREDSEDNIKA VLADE RS BORUTA PAHORJA NA SVEČANI OTVORITVI FESTIVALA MARIBOR V SPOMIN ŠKOFU ANTONU MARTINU SLOMŠKU

Maribor, 3. september 2009

Zgodovina pozna različne oblikovalce časa. Eni so pozneje rojenim navdih, drugi zgled, tretji svarilo. Nekateri so tudi vse to hkrati. Zgolj posameznikom pa je dano, da so njihova dejanja in načrti ljudem prihodnosti ne le nasledstvo, temveč tudi živa dediščina. Sprožajo potrebo po odnosu do njih.

Čeprav je bil Slomšek v slovenskem življenju veliki pobudnik, se nikoli ni gnil za kakršnim koli prvenstvom. Prav nasprotno: kadar je mogel, je – skromen, kot je bil – opozarjal na svoje predhodnike. Leta 1862 je kot prvi katoliški škof poudaril izjemne zasluge Primoža Trubarja, Jurija Dalmatina in Adama Bohoriča za Slovence. V reformatorjih je ne glede na verske ločnice, ki so bile nekoč vzrok za boleče delitve, videl spomina vredne ustvarjalce velike tradicije.

Slomškovo vodilo je bilo: »Sveta vera bodi vam luč, materni jezik pa ključ do zveličavne narodove omike.« Vso svojo dejavnost je usmerjal po tej svoji maksimi. Zato se mu je zdelo samoumevno, da duhovnika in vernika ne sme ločevati jezikovni prepad, ki že v temelju problematizira možnost soglasja med njima. Vendar maternega jezika in narodnega vprašanja nasploh Slomšek ni podrejal veri, temveč je za slovenski jezik skrbel iz svojega pristnega narodnostnega čutenja in zavesti. Materni jezik je bil zanj »eden največjih božjih darov«. Zato je polagal rojakom

na srce: »Ljubite svoj rod, spoštujte svoj jezik!« Znan je njegova pridiga pod naslovom: »Dolžnost svoj jezik spoštovati« iz leta 1834. Napisal je več razprav, med njimi tudi o ljubezni do maternega jezika in naroda, na drugi strani pa je opozarjal tudi na škodljivost nacionalizma. Leta 1846 je postal lavantinski škof in bil je prvi lavantinski škof, ki je poleg nemških izdajal tudi slovenska pastirska pisma.

Zvest svojemu vodilu je skrbel za širjenje in poglobljanje vere, pa ne le vere - ogromno je prispeval k višji izobrazbeni in vzgojni ravni prebivalstva. Z veliko njegovo moralno in finančno pomočjo je bilo leta 1851 ustanovljeno Društvo sv. Mohorja, ki se je kasneje preimenovalo v Mohorjevo družbo in ki je slovensko ozemlje preplavilo s sto tisočimi knjigami; ne le nabožnimi, temveč tudi z leposlovnimi in strokovnimi z različnih področij. Med njenimi avtorji niso bili samo duhovniki, ampak tudi Josip Jurčič, Pavlina Pajk in Ivan Cankar. Danes vemo, da France Kidrič ni prav nič pretiraval, ko je zapisal, da zavzema Slomšek kot duhovnik in škof v slovenski zgodovini prvo mesto po Cirilu in Metodu. Slovenska emancipacija – preobrazba v moderen evropski narod –, ta čudež našega 19. stoletja, je v veliki meri rezultat Slomškovih naporov. *Mohorjeva družba* je tik pred prvo svetovno vojno, ko so bili nekateri mlajši škofovi sodobniki še živi, tiskala knjige tudi v 90.000 izvodih. Nikakor ni legenda, da smo se Slovenci v to, kar smo, oblikovali s kulturo, s knjigo - tudi po veliki Slomškovi zaslugi. V 20. stoletju prav zaradi tega nismo bili obsojeni na molk v posvetu narodov.

Posebna Slomškova pozornost je veljala šolstvu; tako je v lavantinski škofiji spodbujal ustanavljanje rednih in nedeljskih šol. Leta 1842 je izdal čitanko *Blaže in Nežica v Nedeljski šoli*, ki je kasneje doživela veliko dopolnil in ponatisov. Slomška imamo upravičeno lahko za začetnika slovenskega mladinskega slovstva. Pisal je pesmi, mnoge njegove pesmi so ponarodele. V marsičem je bil začetnik, predvsem pa je njegova beseda dosegla široke plasti prebivalstva. Pesnik Anton Aškerc se v začetku 20. stoletja pač ni motil, ko je ugotavljal, da imajo Slovenci ljudske knjižnice, ki so jih v drugih deželah prav tedaj začeli ustanavljati, po zaslugi *Mohorjeve družbe* že v svojih domovih.

Slomšek se je zavedal pomena socialne povezanosti ljudi za dvig družbene in narodne zavesti, tako je ustanavljal razna društva in bratovščine, med njimi *Bratovščine sv. Cirila in Metoda*, s katero je leta 1852 napravil prve korake k duhovni povezanosti katoličanov in pravoslavcev – zlasti Slovanov. Tako je postal svojevrsten most med

poskusi obnove krščanske edinosti v poznem srednjem veku in ekumenistično sedanjostjo.

Slomškovo prizadevanje za cerkvenoupravno združitev večine štajerskih Slovencev je bilo po dolgotrajnih prizadevanjih zmagovito izpeljano poleti 1859. Največja Slomškova zasluga nacionalnega pomena pa je bilo preoblikovanje lavantinske škofije v pretežno slovensko škofijo na južnem Štajerskem. Slomšek si je prizadeval, za novo razmejitev škofij; prizadeval si je, da bi nove meje med škofijami potekale po narodnostni meji, vendar mu to ni uspelo. Uspel pa je doseči novo razmejitev po mejah okrožij in tako je leta 1859 prenesel sedež lavantinske škofije iz Št. Andraža v Maribor. Škofovi rojaki, za katere so dotlej neredko skrbeli duhovniki tujega jezika, so imeli odslej vrata zgolj priprta. Slomšek pa ob tem ni spregledal koroških Slovencev: ob slovesu jim je položil na srce, naj ne pozabijo njegovih nauk, temveč samo njegovo osebo.

Prav s prenosom škofije v Maribor je Slomšek zavrl ponemčevanje slovenskega prebivalstva slovenske Štajerske.

Slomšek se je na prenekateri postaji svojega življenja srečal z bridkim nerazumevanjem. V revolucionarnem letu 1848. se mu je očitalo, da nasprotuje ukinitvi fevdalnih odnosov. Dejansko je bil zaskrbljen zaradi možnosti nepremišljene »prekucije«, ki pa izumrtje obsojenega »starega režima« ne bi nadomestila s pravičnejšo in trajnim rešitvam bližjo ureditvijo.

Včasih so bila znamenja nerazumevanja simbolno pomenljiva – zlasti tedaj, ko so prihajala z »najvišjega mesta«. Slomšek edini med škofi v habsburški monarhiji ni prejel nobenega cesarskega odlikovanja, čeprav je sredi 19. stoletja državi več kot samo pomagal modernizirati šolstvo. V očeh dunajskega dvora so bili nepomembni tudi njegovi napor za utemeljitev teološkega – s tem pa tudi osnov filozofskega, zgodovinskega in še kakšnega - študija v Mariboru. V njegov odprti grob so nemškonacionalni skrajneži, ki so ga že leta 1848 zasmehovali kot »vojvodo Slovanov«, 27. septembra 1862 pljuvali.

Duhovniki in verniki, ki so v prihajajočih generacijah ostali zvesti njegovemu delu in duhu, so potem ob izbruhu prve svetovne vojne okusili preganjanje habsburške soldateske. Leta 1941 jih je doletelo še nacistično barbarstvo: večina – tristo šestinšestdeset – jih je bila izgnanih. Štirje so umrli v nemškem koncentracijskem taborišču Dachau, najmanj toliko jih je bilo ustreljenih, osem pa jih je konec dočakalo v

hrvaškem Jasenovcu. Kljub prehojenemu križevemu potu po drugi svetovni vojni za marsikaterega od njih ni bilo pravice. *Mohorjevo družbo* je ohranil pri življenju Prežihov Voranc, ki kljub revolucionarnemu mišljenju ni nikoli pozabil, da je v čudoviti svet literature vstopil s prebiranjem pri njej izdanih knjig.

19. stoletje je bilo čas vsestranskih ljudi: življenjske izkušnje slehernika so postale širše, kot so bile kdaj koli prej. Mnogim se je zdelo, da lahko gredo stvari v dinamični dobi parnega stroja in telegrafa samo še naprej in navzgor. Toda Slomšek je kljub navdušujočemu idealizmu ostal na tleh trde realnosti: ob brezprimernem sijaju palač, mostov in železnic je videl tudi zakajene kletne prostore industrijske epohe.

Leta 1846 je v *Drobtinica* objavil pesem *Ubogi otrok v faberkah*, ki je v našo književnost in tako tudi v celoten javni prostor umestila vse prevečkrat zamolčano tragično usodo industrijskega delavstva.

Slomšek je zaradi čvrstosti v sebi – in ne njej navkljub – znal živeti tudi z ljudmi drugačnega mišljenja in kopita. Ne glede na naš čisto osebni odnos do Slomška, naj se z njim strinjamo ali ne, naj bo enoznačna ali za mnoge kontroverzna osebnost, je osebnost slovenske zgodovine. Še več, je osebnost slovenske nacionalne, se pravi državotvorne zgodovine: prav je, da se ga hvaležno spominjamo!